

ԷՏՅԵՆ ՎԵՌՀԱՍԵԼՏ

Կապարան
ԳԵՐԱՍՏ ԱՄՈՒՆ

Ընթերցասեր մարդու համար բացառիկ հաճույք է լիովին անսպասելի հայտնագործել մի նոր անուն, վայելել գրության կատարելապես մի նոր տեսակ, հերթական անգամ հիանալ ստեղծագործող երևակայության անսահման հնարավորություններով, ապշել, թե ինչպես ստեղծելով բացարձակ նորը, անկրկնելի, կարելի է հաստատուն կամուրջ գցել դասականության հավերժական ավանդների հետ...

Այս եզակի պահերն ապրեցի ես՝ կարդալով բրյուսելցի նշանավոր հոգեբան, 1965 թ. ծնված Էտյեն ՎԵՌՀԱՍԵԼՏի անտիպները: Այո, անտիպները, ոչ թե գիրքը, որը բնավ չի շտապում լույս ընծայել, և շատ իզուր, քանի որ այդ գիրքն, անկասկած, երևույթ կդառնար ոչ միայն բելգիական, այլև ընդհանրապես եվրոպական գրականության համար: Եվ միևնույն ժամանակ նրա կարծ պատմվածքները լույս կտեսնեն հեղինակի հայրենիքում, ռումինացիք 2016 թ. թարգմանեցին և լույս ընծայեցին նրա ժողովածուն: Եզակի դեպքերից մեկը, երբ գրողն իր երկրում ընդունվելուց առաջ արդեն ճանաչում է գտնում օտարների մոտ: Նա միջոցներ ու լայն կապեր ունի, որպեսզի ոչ միայն տպագրի իր գրքերը, այլև արժանանա քննադատների բարձր գնահատության, գրեցն պատվավոր մրցանակների, սակայն լուռումունջ շարունակում է գրել՝ առանց սնափառական մղումների, որ հատուկ է գրամոլներին:

Ալեքսանդր Թոփչյան

ԿԱՐՃ ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ¹

«Միշտ ցանկանում եմք ստեղծել մի գործ, որը կգարմացնի մեզ»:

Չեզարե ՊԱՎԵՋԵ

ԱՆՍՈՎՈՐ ՀՅՈՒՐԸ²

Փոքրիկ, թռչող հյուրը, աշնան առաջին ցրտերից նեղված, ապաստան գտավ ինձ մոտ: Ես առավոտյան տեսա, թե ինչպես էր անհոգ դեգերում: Խոհանոցից դուրս եկավ և վերընթաց կորագծով թռչք գործեց դեպի ճաշասրահի ձեղնաջահը: Դա մի մեծ մոծակ էր՝ նրբին, ծղոտանման իրանով, երկու թևով և վեց բարակ ոտքերով՝ երկար, ինչպես անթացուպերը: Կատարելապես անվտանգ, ծանրաշարժ միջատ, որին կնքել են ծաղրական Տլոդուկ՝ բառով: Մոծակն, անկասկած, տանտիրոջ պես, շրջայց էր կատարում բնակարանի մեջ: Օրվա ընթացքում տարբեր անկյուններում տեսա՝ փնտրտուքով զբաղված: Առանձնապես ուշադրություն չէի դարձնում նրան: Մյուս բոլորի պես ինձ համար սովորական էր այս փոքրիկ այցելուն: Հաջորդ օրը, անհանգիստ ու անդադար բզզոցից գրգռված, ես նրան գտա հյուրասրահի վարագույրների ետևում բանտարկված: Ասես մի սատանա, դեսուդեն էր ընկել՝ անկարող ելք գտնելու: Ես նրան ազատեցի: Մոծակն անմիջապես դուրս պրծավ, սուրաց դեպի նախամուտք, և օրվա ընթացքում նրան այլևս չտեսա: Բայց երեկոյան, զգեստապահարանից եկող խուլ և համառ մի բզզոց ինձ հանեց անկողնուց: Դարձյալ նա էր: Այս անգամ, և Աստված գիտի, թե ինչպես, նա փակվել էր իմ կոստյումների մեջ: Պահարանի դուռը բացելուն պես նա սլացավ դեպի առաստաղը և այդտեղ էլ մնաց անշարժ: Մի պահ ինձ թվաց, թե մոծակն այդտեղից զննում է ինձ, որ ես հետաքրքրում եմ նրան, ես, որ օրվա ընթացքում երկու անգամ փրկեցի նրան պատուհասից:

Հաջորդ օրը, երբ նախաճաշում էի խոհանոցում, եկավ տեղավորվեց սեղանին՝ առջև: Համաձայն իմ խոնարհ դիտարկումների, մոծակների թռչքն անկանոն է, դեսուդեն ընկնելով, և նրանք նստում են՝ ուր որ պատահի: Բայց երբ այս մեկը վայրէջք կատարեց ճիշտ իմ առջև, սեղանին, նա նման չէր

Կարմիր
արև
արև
արև

¹ ©Etienne VERHASSELT – Choix de nouvelles courtes

² *Un hôte hors du commun.*

անպտուղ թափառումներից հետո հանգստանալ ցանկացող միջատի: Զարմացած զննում էի նրան և տեսնում մի շիտակ և վճռական, բայց բնավ ոչ կատաղի կերպարանք: Ինձ թվաց, թե գլխում մի գաղափար ունի և որ նույնիսկ մի նշանի է սպասում իմ կողմից: Ավելի քան մեկ րոպե անշարժ նայում էինք իրար: Մինչ իր մանրիկ աչքերով դիմանում էր իմ հայացքին, պիտի նկատած լիներ, որ ես նրան պատահական գազանիկի տեղ չեմ դնում, քանի որ սկսեց տարօրինակ կերպով ցատկոտել տեղում:

Բազմազանելով թևերի թրթռացումը, կարճատև ու կանոնավոր ընդհատումներով տեղից պոկվում էր, մի քիչ վեր բարձրանում, նորից իջնում, և այսպես շարունակ: Ես ապշած էի. միթե միջատն ուզում էր հաղորդակցվել ինձ հետ: Իմ կրավորական կեցվածքին դեմ հանդիման, նա չէր ընկրկում: Այդ ժամանակ ձեռքս մեկնեցի և մեծագույն զարմանքով տեսա, թե ինչպես շնորհագեղությամբ տեղավորվեց իմ ցուցամատին: Այդ պահից սկսած՝ մոծակն այլևս ինձ չլքեց իմ բնակարանում, և ճիշտն ասած, մենք դարձանք աշխարհի լավագույն բարեկամները: Երբ բացակայում էի կամ աշխատում իմ սենյակում, նա մոտակայքում զբոսնում էր՝ դեսուդեն թռչելով: Նրա տզոցն իմ հարևանությամբ արդեն սովորական էր դարձել, և օդային այդ հանդեսի մեջ թեթևացնող մի հատկություն էի տեսնում: Մեր ընդհանուր հետաքրքրություններից մեկն էր ընթերցանությունը, քանի որ ես իսկույն նկատեցի, որ մոծակը կարդալ գիտի: Մենք ժամեր էինք անցկացնում հյուրասրահում կամ անկողնում՝ Դինո Բուցատիի պատմվածքներով հրապուրված: Քանի անգամ ընթերցեցինք և վերընթերցեցինք «Ապշեցնող կենդանին» կամ «Թիթեռը», մի գուշակություն, որն անկարող էինք վերծանել: Մենք ծիծաղում էինք միասին, միասին հուզվում: Նա թառում էր բազմոցի մեջքին կամ բարձին, որպեսզի կարողանար իմ ուսի վրայից տեսնել, և նրա թևերի թեթևակի շրշյունն ազդարարում էր, որ կարող եմ էջը շրջել: Մենք սիրում էինք նաև երաժշտություն լսել: Ես զարմացած էի՝ հայտնագործելով, որ մոծակները պարել գիտեն և որ ռիթմի սուր զգացողություն ունեն: Երբ տանգո էի միացնում, հիանում էի խստականոն, միաժամանակ թեթև պարարվեստով, որ նրա փոքրիկ ու փխրուն մարմինն էր ծավալում իմ գլխավերևում: Հիշում եմ, թե հուզմունքից ինչպես արտասվեցի այն օրը, երբ Ռավելի Սոլ մաժոր կոնցերտից իրեն պարզապես կորցրեց: Մարթա Արգերիխի վիրտուոզ կատարմամբ կախարդված՝ նա թռչում և շրջաններ էր գործում նրբագեղորեն ու ոգեշնչված: Երաժշտությամբ տարված՝ նա ի վիճակի էր ամենաբարդ հույզերն արտահայտել, և ես չեմ վարանի՝ ծիծաղելի երևալու հավանականությամբ ասել, որ նա ինձ համար բացահայտեց որոշ ստեղծագործությունների հարստությունը, որոնք կարծում էի, թե լավ գիտեմ: Բայց

մոծակը նաև ավելի պարզ ճաշակներ ուներ և չէր խորշում երաժշտական մյուս ոճերից: Օրինակ՝ քանտրին բարձրացնում էր նրա տրամադրությունը, և չարաճճի երեխայի պես նմանակում էր ռոդեոյի ձիերին, որ կապերը կտրած դեսուդեն էին վազում, ասես շարունակ անակնկալների տուփից դուրս ցատկեին կատաղած: Բանաստեղծները գրավում էին նրա ուշադրությունը, և իմ արտասանած բանաստեղծություններից հետո տպավորված՝ մենք կարող էինք թույլտվություն շարունակ լուռ մնալ: Արգենտինացի բանաստեղծուհի Ալֆոնսինա Ստորնիի արձակը, որ թարգմանեցի ես, մտածմունքների մեջ գցեց նրան ժամեր շարունակ. «Միջատների պես արեցի: Ես քո գույնը վերցրի, և հենց նույն պահից ես ապրում եմ քո պատյանի վրա՝ աներևույթ, անշարժ՝ վախենալով, թե կճանաչվեմ»: Մենք երկուսս էլ չգիտեինք, որ դա կանխատեսող ընթերցանություն է, մեր գեղեցիկ բարեկամությունը շուտով պիտի ողբերգական ավարտ ունենար:

Մի քանի օր անց, հինավուրց գործընկերներիցս մեկը կնոջ հետ եկավ մոտս ընթերելու: Հաճելի երեկո անցկացրինք, և երբ բաժանվում էինք, ես ուրախ էի այն գաղափարից, որ պիտի գնամ պառկեմ և իմ թևավոր փոքրիկ բարեկամի հետ Բուցատիի «Մոզական գազանանոց»-ը կլանեմ: Բայց նրան անկարելի էր գտնել: Ես զարմացած էի, քանի որ երբեք նման բան չէր պատահել: «Դեհ, - մտածեցի ես, - նա էլ մյուսների պես մի քիչ առանձնանալու իրավունք ունի»: Ես կարդացի պատմվածքը և իսկույն քնեցի: Հաջորդ օրն առավոտյան արթնանալուն պես, գիշերասեղանին նայեցի, որտեղ սովորաբար քնում էր մոծակը: Այնտեղ ոչ ոք չկար: Սկսեցի անհանգստանալ: Մի քանի անգամ սենյակներով անցա, բայց՝ ապարդյուն: Ես զննում էի յուրաքանչյուր սենյակը, անգամ ամենահետին անկյունները, բայց նրան չէի գտնում: Այդ ժամանակ բոլոր ձեղունները բացեցի, բոլոր պահարանները նայեցի, բոլոր դարակները խուզարկեցի, բոլոր վարագույրները և պաստառները զննեցի... հետազոտում էի հատակի յուրաքանչյուր քառակուսի սանտիմետրը, կարճ ասած, ամբողջ օրը նվիրեցի բնակարանը սանրելուն, բայց նրա հետքը ոչ մի տեղ չկար: Գուցե վիրավորվել է, որ այդ գույգին հրավիրել եմ և երեկոն անցկացրել առանց իրեն: Դա ինձ անհավանական թվաց, ոչ հատուկ նրա ազնիվ զգայունակությանը: Ոչ, սա հաստատ նորմալ բան չէր: Ես դեգերում էի բնակարանում՝ ասես մի տառապյալ հոգի, և ինձ համակում էր անորոշության զգացումին խառնված ընդվզումը: «Ինչ-որ բան է պատահել նրան», - շարունակ կրկնում էի ես՝ չափազանց անհանգիստ: Արդեն որերորդ անգամ նախամուտքով անցնելիս զգեստակախարանի մոտ մի մուգ բիծ նկատեցի, որ վրիպել էր իմ ուշադրությունից: Սիրտս դադարեց բաբախել, և ես մոտեցա. նա էր, մոծակը, իմ պստիկ ընկերը, այդտեղ

ճզմված, պատի վրա: Ես անմիջապես պատկերացրի, թե ինչ է տեղի ունեցել. նախորդ օրը, երեկոյան, իմ գործընկերը կամ նրա կինը, նրբին միջատին նկատելով, մեքենայաբար ճզմել է նրան՝ ենթարկվելով տիպականորեն մարդկային հիմար և դաժան ռեֆլեքսին: Ինձ համար դա զագրելի ոճիր էր, և ես մի թանկագին արարած կորցրի: Ես արտասովոր ծնկի իջա նրա թշվառ մնացորդի առջև:

Այդ օրվանից ի վեր այլևս չեմ խոսում գործընկերոջս հետ, և նա չի հասկանում, թե ինչու: Ինչպես բացատրեմ նրան, նրան կամ մեկ ուրիշին, որ այդ մոծակն իմ բարեկամն էր:

Որ ես սիրում էի նրան:

ՓՈՂՈՑԻ ԾԱՅՐԸ¹

Իսկապես զուտ բնական, բայց իմ ճանաչողության համար եզակի մի զարմանահրաշ երևույթով, որը, սակայն, առ այսօր ոչ մեկին չի հետաքրքրել, իմ բնակված փողոցի ծայրն աննշմարելի է, չնայած թաղի տարածքը կատարելապես հարթ է, փողոցի երկարությունն էլ հարյուր մետրից ավելին չէ: Եթե որևէ մեկը կանգնի փողոցի սկզբում, ծայրը չի տեսնի. ասես գնում կորչում է հորիզոնից անդին, ինչի համար անվանում են «աշխարհի ծայր»: Իրերի այս առանձնահատուկ կացությունն անհետևանք չի մնում (մենք դա կտեսնենք) նրանց համար, ովքեր, ինչպես ես, ապրում են այդ փողոցում:

Նախևառաջ հայտնենք, որ եղանակներն այդտեղ չըջված են: Ձմռանը, որ միշտ չափազանց դաժան է, դուրս ենք գալիս ոտքից գլուխ մորթիներով ծածկված, սակայն հետներս թեթև շորեր ենք տանում, քանի որ քաղաքում ամառ է: Ամռանն էլ ձիշտ հակառակն է: Իմիջիայլոց, ասենք, որ բարեբախտաբար, ժամերի ոչ մի տարբերություն չկա փողոցի ծայրի և քաղաքի մնացած մասի միջև: Ֆլորան և ֆաունան դարձյալ նույնն են: Միակ բանը, որ աչքի է զարնում, եղանակների տարբերությունն է:

Բայց պետք է պատկերացնել, թե ինչ է նշանակում ամեն առավոտ գալ աշխատանքի և լսել, թե գործընկերներիդ ինչպես են դիմում քեզ՝ որպես մեկին, որ գալիս է մեկ այլ մայրցամաքից, և նախորդ օրերի պես ասում են. «Երևում է՝ լավ ես, հա՛: Դե, ասա տեսնենք, բախտավոր մարդ, ինչպե՞ս էր: Լավ ծամփորդեցի՞ր: Հուսամ ահագին լուսանկարներ ես բերել, կպատմես, չե՞»: Ինձ որոշ ժամանակ պետք եղավ ընտելանալու այդ վիճակին, և մի որոշ

¹ Le bout de la rue.

ժամանակ ապարդյուն փորձում էի բացատրել, որ ես ոչ մի տեղ չեմ գնացել և չեմ ժամանել երկու թե երեք շաբաթ տևած արձակուրդից հետո: ՉԷ՞ որ նրանց համար ամեն առավոտ ես գալիս էի աշխարհի մյուս ծայրից:

Ոմանք էլ կարող էին այլ կերպ խոսել, ոչ թե՞, որ վերադառնում էի հեռավոր վայրերում անցկացրած արձակուրդից, այլ որ, ոչ ավել ոչ պակաս, տարիներ շարունակ ընտանյոք վտարանդի ենք դարձել: Սրանք, սովորաբար, չեն բավարարվում մի քանի ձևական հարցեր տալով, որոնք ես արդեն թվարկեցի, այլ շատ հաճախ իրենց տուն ճաշի են հրավիրում ձեզ, ձեր տիկնոջը և ձեր երեխաներին, որոնք կարող են խաղալ նրանց երեխաների հետ, նրանց համար այնպիսի՝ հաճույք կլինի նորից տեսնել այդ սիրելի փոքրիկներին: Մարդիկ ուզում են ամեն ինչ իմանալ երկրագնդի մյուս ծայրը գաղթելու արտառոց փորձառության մասին: Սրանք ամենահամառն են, և ձեր օձիքը բաց չեն թողնի, մինչև որ մի կես ժամ մանրամասնորեն չհարցաքննեն ձեզ: Եթե, դժբախտաբար, մի քիչ մտերիմ եք նրանց հետ, ձեզ նաև տեղեկություններ կհրամցնեն իրենց գործերի վիճակից, իրենց ամառանոցային կյանքից, իրենց երեխաների դասերից, իրենց հոր կամ մոր առողջությունից, մի խոսքով, նրանք ահավոր մի պահանջ ունեն ձեզ հետ խոսելու այն ամենի մասին, ինչը կարող էր տեղի ունենալ այս ընթացքում, երբ այլևս երկրում չէիք, և երբ վաղուց չէիք տեսնվել: Նրանք բացահայտ զարմանքով փաստում են, որ դուք լիովին առնչվում եք նրանց հետ, քանի որ նախօրեին, մինևույն հասցամանքներում, արդեն պատմել են ձեզ: Բայց, դե, փորձեք նրանց հասկացնել: Նման իրավիճակներ հաճախ են պատահում բարեկամների կամ պարզապես ծանոթների միջև:

Ի վերջո, այս ամենը անցյալ է, քանի որ ես նոր աշխատանքի եմ անցել: Քաղաքի մյուս ծայրում գտնվող մի ընկերություն ինձ առաջարկեց ավելի լավ վճարվող և կարևոր պատասխանատվությամբ մի աշխատանք: Այդ պատճառով էլ կնոջս հետ որոշեցինք փոխել մեր բնակարանը: Մենք լքեցինք փողոցի ծայրը և հաստատվեցինք մի շատ գեղեցիկ վերնատանը, որն ընդամենը մի քանի կիլոմետրի վրա է իմ նոր աշխատավայրից և շատ մոտիկ երեխաների դպրոցին: Դա չափազանց գողտրիկ մի թաղ է: Այս ամենը կատարվեց շատ արագ: Իմ վաղեմի բարեկամներից մեկն օգտվելով առիթից, վերագնեց մեր տունը և հաստատվեց այնտեղ: Այսօր առավոտյան հանդիպեցի նրան քաղաքում և ընտանյոք հանդերձ հրավիրեցի մեր տուն ճաշի: Քանի՞ տարի իրար չէինք տեսել և այնքան բան ունեինք իրար պատմելու:

Թարգմանությունը՝ Ալեքսանդր Թոփչյանի